

Bydgoszcz, dnia 12 listopada 2018 r.

dr hab. Robert ŚLUSARZ

Wydział Nauk o Zdrowiu, Collegium Medicum,

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Recenzja

rozprawy na stopień doktora nauk o zdrowiu

mgr. Łukasza Rypicza

nt. „Wybrane czynniki ergonomiczne warunkujące zdolność do pracy pielęgniarek – możliwości działań interwencyjnych”

napisanej pod kierunkiem:

Promotor:

prof. dr hab. n. med. Joanna Rosińczuk

Promotor pomocniczy:

dr n. ekon. Izabela Witczak

Wrocław 2018, stron 112

Przedłożona do recenzji praca doktorska pt: *„Wybrane czynniki ergonomiczne warunkujące zdolność do pracy pielęgniarek – możliwości działań interwencyjnych”* istotnie wpisuje się w nurt zapotrzebowania na badania w obszarze ergonomii i jej zastosowania w pracy zespołów pielęgniarzkich na gruncie interdyscyplinarnym.

Środowisko pracy pielęgniarek jest środowiskiem bardzo specyficznym. Składa się na to wiele czynników ergonomicznych a także biologicznych, chemicznych, psychospołecznych czy fizycznych. Dodatkowo praca pielęgniarek w systemie zmianowym wpływa niekorzystnie na rytm dobowy człowieka co przejawia się dolegliwościami zdrowotnymi. Deficyt kadr

pielęgniarskich powoduje, że niewystarczająca obsada na zmianach podczas pełnienia dyżurów przyczynia się do zwiększenia ryzyka doznania urazu np. układu mięśniowo-szkieletowego spowodowanego przeciążeniami wynikającymi z dźwigania i przemieszczania pacjentów czy sprzętu medycznego.

Przeegląd specjalistycznego piśmiennictwa pozwala na sformułowanie wniosku, że nie ma wielu badań, które dotyczą ergonomii i jej zastosowania w pracy zespołu medycznego, a w szczególności pielęgniarskiego. Okazuje się, że zdecydowana większość prac poświęcona jest zagadnieniom związanym z obciążeniem układu mięśniowo-szkieletowego pielęgniarek, a przecież ergonomia, to interdyscyplinarna dziedzina, znacznie szersza niż tylko przeciążenia w układzie ruchu człowieka.

Z powyższych powodów podjęcie przez magistra Łukasza Rypicza próby określenia wpływu czynników ergonomicznych warunkujących zdolność do pracy pielęgniarek, należy uznać za w pełni uzasadnione zarówno z poznawczego jak i praktycznego punktu widzenia.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska zawiera 112 strony komputeropisu. Układ pracy można nazwać konwencjonalnym, powszechnie przyjętym w dysertacjach doktorskich z dziedziny medycyny jak i nauk o zdrowiu. Praca zawiera: wstęp (2 strony), część teoretyczną (33 strony), część metodologiczną (5 stron), wyniki badań własnych (30 stron), dyskusję (9 stron), wnioski (2 strony), streszczenie w języku polskim i angielskim (6 stron), bibliografię (8 stron) oraz spis rycin, tabel oraz załącznik (13 stron). Przywołane treści tworzą logicznie powiązaną całość.

Część teoretyczna poprzedzona wykazem skrótów stosowanych w pracy oraz wstępem (str. 7-39) podzielona została na pięć rozdziałów. Pierwszy rozdział opisuje *sytuację demograficzną pielęgniarek w Polsce*. Drugi omawia *specyfikę miejsca pracy pielęgniarek na przykładzie lecznictwa stacjonarnego*. Trzeci wprowadza w zagadnienia *ergonomii jako interdyscyplinarnej dziedziny nauki*. Czwarty rozdział omawia *wpływ pracy w systemie zmianowym na zdrowie pielęgniarek* natomiast rozdział piąty opisuje *rodzaje czynników ryzyka zawodowego w pracy pielęgniarek* z podziałem na czynniki biologiczne, chemiczne, fizyczne i psychospołeczne.

Część metodologiczna pracy (str. 40-44) uwzględnia założenia i cel badań, oraz organizację ich przebiegu, z informacją o zastosowanej metodzie, narzędziach badawczych,

zastosowanej statystyce i informację o zgodzie Komisji Bioetycznej na przeprowadzenie badań. Przedstawione **założenia i cel badań** (str. 40-41) w formie celu głównego i sześciu celów szczegółowych (badawczych) obrazuje umiejętność Doktoranta przy planowaniu badań. Badanie przeprowadzono w 2018 roku na grupie 349 czynnych zawodowo pielęgniarek i pielęgniarzy zatrudnionych w czterech szpitalach zlokalizowanych na terenie Wrocławia [1). Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. J. Gromkowskiego; 2). Wojewódzki Szpital Specjalistyczny we Wrocławiu - Ośrodek Badawczo-Rozwojowy; 3). Uniwersytecki Szpital Kliniczny im. J. Mikulicza-Radeckiego; 4). 4. Wojskowy Szpital Kliniczny z Polikliniką]. Badania przeprowadzono **metodą sondażu diagnostycznego, techniką ankietową** (str. 42-44). Użyto w tym celu kwestionariusza ankiety składającego się z danych osobowych – charakteryzujących grupę badaną oraz dwóch części: części I - Indeksu zdolności do pracy (*WAI - Work Ability Index*) i części II – Listy czynników obniżających zdolność do pracy (*LAF - List of Adverse Factors*). *Zdaniem recenzenta w tej części dysertacji należałoby doprecyzować informacje dotycząca zastosowania polskiej adaptacji wskazanych narzędzi poprzez: wstawienie przypisu bibliograficznego oraz uściślenie, czy uzyskana zgoda była ustna czy pisemna i ewentualnie dołączona jako załącznik do pracy doktorskiej. Doktorant również kilkakrotnie używa określenia grupa badawcza (m.in. str. 42, 43, 63), co jest błędem, ponieważ w metodologii używa się określenia grupa badana. Na przeprowadzenie badań uzyskano zgodę Komisji Bioetycznej przy Uniwersytecie Medycznym we Wrocławiu (Nr KB-240/2018 oraz KB-426/2018) (str. 43). Otrzymane wyniki poddano analizie statystycznej (str. 43-44), wykorzystując arkusz kalkulacyjny Excel oraz pakiet Statistica 13.1 PL. Zastosowano odpowiednie testy korelacyjne oraz istotności różnic wartości średnich. Za statystycznie istotną przyjęto wartość $p < 0,05$.*

W rozdziale **wyniki** (str. 45-74), przedstawiono w sposób bardzo szczegółowy charakterystykę badanej grupy oraz rezultaty przeprowadzonych badań. Ta część pracy zgodna jest z zamierzeniami zawartymi w celu oraz z problemami badawczymi. W kolejnych 3 podrozdziałach, Doktorant w 20 tabelach i 9 rycinach przedstawia poszczególne zagadnienia z odpowiednim opisem, w tym również statystycznym. *Zdaniem recenzenta część charakterystyki grupy badanej, głównie ta, która nie poddana jest analizom statystycznym (str. 45-46), powinna znaleźć się w części metodologicznej - dotyczącej opisu grupy badanej, gdyż jest to stwierdzenie stanu faktycznego. Uzyskane wyniki dotyczące analizy zależności pomiędzy wartością indeksu zdolności do pracy (WAI), a płcią (str. 57), są raczej*

niewiarygodne, że względu na małą liczebność grupy (n=2) - płci męskiej która jest niereprezentatywna w stosunku do grupy 347 kobiet, na co również uwagę zwraca Doktorant.

W rozdziale **dyskusja** (str. 75-83) Doktorant poddał wnikliwej i krytycznej analizie wyniki badań własnych, konfrontując je z 28 doniesieniami innych autorów. *Zdaniem recenzenta, rozdział ten zasługuje na uznanie, ponieważ Doktorant zaakcentował w nim również potencjalne zalecenia dla praktyki pielęgniarstwa. Wysunięte przez Doktoranta sześć działań zmierzających do poprawy niezadowolającego wyniku zdolności do pracy oraz utrzymania wyniku zadawalającego, mogą być przesłanką do dalszej dyskusji w gronie eksperckim.*

Rozprawa doktorska zwieńczona jest dziewięcioma **wnioskami** (str. 84-85). Należy podkreślić, że wysunięte wnioski są odpowiedzią na pytania zawarte w celach pracy.

Streszczenie (str. 86-91) w języku polskim i angielskim odzwierciedla strukturalnie układ pracy.

Bibliografia (str. 92-99), to 90 starannie dobranych pozycji polskich i zagranicznych (około 20% ogółu bibliografii).

Dysertacja zawiera również **spis rycin** (str. 100), **spis tabel** (str. 101-102), oraz załącznik – kwestionariusz ankiety (str. 103-112).

Praca od strony redakcyjnej przygotowana została poprawnie, układ jest czytelny i nie zaburza logiki rozumowania. Od strony merytorycznej - praca zasługuje na uznanie i nie budzi zastrzeżeń. Informacje zawarte w dysertacji, głównie w części wyniki, dyskusja i wnioski pozwalają umiejscowić i równocześnie ocenić wartość poznawczą i praktyczną przeprowadzonych badań w odniesieniu do danych z piśmiennictwa polskiego jak i zagranicznego. Uzyskane wyniki posiadają nie tylko walory poznawcze, ale także znaczenie praktyczne w pracy zespołów pielęgniarstwa. Należy podkreślić, że opracowań dotyczących zdolności do pracy polskich pielęgniarek oraz o ewentualnych przyczynach ich niezdolności jest niewiele, a badania Doktoranta są ciekawe i godne dalszego kontynuowania. Przedstawiona dysertacja doktorska posiada zarówno mocne jak i słabe strony opracowania. Pozytywne strony pracy to przede wszystkim:

- trafny wybór tematu, uwzględniający ważność problematyki badawczej, w której istnieje faktyczny niedostatek wiedzy oraz potrzeby praktyczne,

- obszar badań wpisujący się w nurt rozwoju dziedziny i dyscypliny nauki o zdrowiu,
- samodzielne rozwiązanie problemu badawczego – co przemawia za przygotowaniem Doktoranta do prowadzenia działalności naukowo-badawczej,
- brak badań naukowych w prezentowanym temacie wskazuje, iż Doktorant zapoczątkował badania w obszarze który był do tej pory mało dostrzegany.

Do słabych stron pracy należy zaliczyć nieznaczące uchybienia wskazane w poszczególnych częściach recenzji, które zostawiam do rozważenia przez Doktoranta przy ewentualnej publikacji pracy. Jednocześnie zaznaczam, iż uwagi te w żaden sposób nie umniejszają wartości poznawczej i praktycznej niniejszej rozprawy.

Podsumowując – stwierdzam, że praca doktorska magistra Łukasza Rypicza pt. *„Wybrane czynniki ergonomiczne warunkujące zdolność do pracy pielęgniarek – możliwości działań interwencyjnych”*, napisana pod kierunkiem prof. dr hab. n. med. Joanny Rosińczuk, spełnia wymogi stawiane rozprawom naukowym na stopień doktora nauk o zdrowiu w świetle Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku *o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* oraz Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 roku *w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora*.

Mam więc zaszczyt przedłożyć Wysokiej Radzie Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu moją **pozytywną ocenę** rozprawy i dopuszczenie magistra Łukasza Rypicza do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

dr hab. n. o zdr. Robert Ślusarz
0403194P